

GRAMATIČKA ODREDNICA NATUKNICA HRVATSKOGA JEZIKA U DVOJEZIČNIM I VIŠEJEZIČNIM TE JEDNOJEZIČNIM RJEČNICIMA

JURE ŠONJE

(Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*, Zagreb)

UDK 811.163.42*374

Stručni članak

Primljen: 9. X. 2000.

SAŽETAK. Autor iznosi pregled navođenja gramatičke odrednice natuknica i drugih gramatičkih podataka u dvojezičnim i višejezičnim rječnicima s početnim hrvatskim jezikom te jednojezičnim rječnicima hrvatskoga jezika od početka XVII. st. do najnovijih dana.

Primjerima je pokazao da se sustav bilježenja gramatičkih podataka uz natuknice postupno razvijao pretežno u nekim rječnicima kojima je na desnoj strani bio talijanski ili latinski jezik ili i jedan i drugi: Bartol Kašić, *Hrvatsko-talijanski rječnik*; Joakim Stulli, *Hrvatsko-talijansko-latinski*; Dragutin Parčić, *Rječnik Hrvatsko-talijanski*; Deanović-Jernej, *Hrvatskosrpsko-talijanski rječnik* (i njegov pandan *Hrvatskosrpsko-francuski*, koji je Deanović radio s drugim autorima) te da su leksikografi jednojezičnih rječnika prema njima stvarali vlastite sustave, koji do dana današnjega nisu postali zatvoreni jer postoji potreba za širenjem gramatičkih obavijesti o natuknicama hrvatskoga jezika u rječnicima.

Već je prvi autor rječnika s hrvatskim jezikom na lijevoj strani na početku XVII. st. natuknice određivao i gramatički. Riječ je o rukopisnom malom *Hrvatsko-talijanskom rječniku*¹ Bartola Kašića. Kao gramatičar, pisac i prevoditelj znao je da hrvatskoj riječi nije dosta navesti talijanski ekvivalent nego da o njoj treba dati i temeljni gramatički podatak. Tako on u popisu svojih kratica donosi *adj* (adjektiv), *adv* (adverb), F.M.N. (ženski, muški, srednji rod), *Ind P.* (indikativ prezenta), *part. prez.* (particip prezenta), *pl.* (plural), *sg.* (singular). U natuknicama imenica bilježi genitiv i odrednicu roda:

Bàsçhina, ae, F.

Bázg, ga, M.

Iako ima kraticu *adj.*, ne bilježi je uz pridjeve, nego pridjevnu natuknicu označuje nastavkom za ženski i srednji rod:

Bíeli, a, o

Bistar, tra, tro

Zamjenici što donosi genitiv i rod:

Sctò, cesà, N.

¹ Kašić, Bartol, *Hrvatsko-talijanski rječnik*, pretisak Zagreb, 1990.

Natuknicama drugih vrsta riječi ne donosi nikakvih gramatičkih oznaka. Ako se uzme u obzir da Faust Vrančić u nešto starijem *Rječniku pet najuglednijih europskih jezika*², ne daje nikakve gramatičke podatke o natuknicama, nikakve gramatičke odrednice, a niti ikakva gramatičkoga oblika, onda Kašić u tom smislu znači svakako napredak ili početak metode gramatičkoga obilježivanja natuknica u hrvatskoj leksikografiji, koja će u idućim stoljećima postupno dobivati svoj sustav.

Prvi leksikograf nakon Kašića Jakov Mikalja u rječniku *Blago jezika slovinskoga*³ ne piše iza natuknica gramatičkih odrednica. Jedino trpnim glagolskim pridjevima donosi ženski i srednji rod:

osvitlan, a, o

skupljen, a, o

To dakako još više ističe Kašića kao preteču opisa gramatičkoga sustava u suvremenim rječnicima.

U idućem stoljeću Ardelio Della Bella učinit će korak dalje u leksikografskoj obradbi glagola u rječniku u kojem je hrvatski na trećem mjestu. U djelu *Dizionario italiano, latino, illirico*⁴ on hrvatskim glagolima donosi prezent i perfekt, a i primjer:

Nástojati, toim, stojao sam

Uzvíšiti, scjùjem, siosam

Svjetlo uzvíšiti svoje imme...

Prezent će postati obvezan podatak svih rječnika, a i primjeri će s vremenom sve više ispunjavati rječnike.

Pridjevima donosi i oblik za ž. i sr. rod:

Popuznúť, ta, to.

Sklòpjen, na, no.

Zadahnút, núta, núto.

Kí zadahnút jùr srèd grèba.

Imenicama piše genitiv i rod:

Slúxba, be, f.

Puuk, ka, m.

Zglòb, ba, m.

Belostenčev hrvatsko-latinski rječnik⁵, koji je veliki leksikografski izvor svih triju narječja hrvatskoga jezika, ne donosi iza natuknica gramatičkih odrednica niti ikakvih drugih gramatičkih podataka, a isto tako ni Jambrešićev rječnik. Tek je Joakim Stulli u iscrpnom dvosveščanom *Hrvatsko-talijansko-latinskom rječniku*⁶ početkom XIX. st. razradio cjelovit sustav gramatičkoga opisa natuknica. Imenicama donosi genitiv i određuje im rod kraticama *m., f. i n.*:

² Vrančić, Faust, *Rječnik pet najuglednijih europskih jezika latinskog, talijanskog, njemačkog, hrvatskog i mađarskog*, pretpisak Zagreb, 1971. (prvotisk Mleci, 1595.)

³ Mikalja, Jakob, *Blago jezika slovinskoga*, 1649.

⁴ Della Bella, Ardelio, *Dizionario italiano, latino, illirico*, Venecia, 1728.

⁵ Belostenec, Ivan, *Gazophylacium*, Zagreb, 1640.

⁶ Stulli, Joakim, *Rječosložje slovinsko-italiansko-latinsko*, Dubrovnik, 1806.

Davitelj, -elja, *m.*

Zbirka, *e, f.*

Djevičanstvo, *a, n.*

Glagolima ne stavlja gramatičku odrednicu, ali uz infinitive navodi prezent i perfekt:

Udariti, *āram, io sam,*

Bilježi i dvostruke oblike, pa i imperfekt i aorist istoga glagola:

Datti, *am, ajem, o avam, āh, o ādoh, aosam.*

Pridjevima ne stavlja kraticu vrste riječi, ali ih određuje nastavkom za ženski i srednji rod kad su navedeni u određenom obliku:

Dāvni, *a, o,*

Kad su u neodređenom obliku, donosi određeni oblik i nastavak za ž. i sr. rod:

Dāvan, *āvni, a, o.*

I pridjevnim zamjenicama i brojevima jedan i dva donosi rodovne oblike:

Koi, *oja, oje*

Jēdan, *dna, dno*

Dva, *dvie, dva.*

Određuje i nepromjenjivost natuknice:

Dvanaestero, *indecl.*

S natuknicama nepromjenjivih vrsta riječi postupa dvojako: piše kraticu vrste riječi:

Dobro, *adv.*

Gnjiddiccu, *adv.*

jāko, *adv.*

ili je ne piše:

Mallo

Isto tako uz veznik **jer** nema gramatičke odrednice, ali uz **da** vezničku funkciju određuje opisno: *rjecs vexiva*. Uz natuknicu **kada** ne bilježi gramatičke odrednice. Zaključak bi bio da je Stulli dosljedno gramatičke odrednice stavljaao samo uz promjenjive vrste riječi, a uz nepromjenjive nije, te da mu u gramatičkoj obradbi natuknica nema premca u starijoj hrvatskoj leksikografiji.

Ivan Filipović drugom polovinom XIX. st. u *Hrvatsko-njemačkom rječniku*⁷ imeničkim natuknicama donosi nastavak za genitiv i odrednicu roda:

Diža, *e, f.*

Dječarac, *rca, m.*

Zbimim imenicama rod i broj određuje sintaktički:

Djeca, *n. pl.*

Dječica, *pl.*

⁷ Filipović, Ivan, *Hrvatsko-njemački rječnik*, Zagreb, 1875.

Pridjeve gramatički definira po rodu i po vrsti te im donosi i sva tri roda određena oblika. UZ pridjevene natuknice daje gramatičke podatke o ženskom i srednjem rodu određenoga i neodređenoga oblika te odrednicu vrste riječi:

Divan-vna-vno (ni-na-no) adj.

Pridjevne zamjenice određuje po rodu i vrsti, a imenske samo po vrsti:

Moj-a-e pron.

Ja pron.

Mi pron.

Brojeve i sve brojevne riječi kao gramatički najteže određivo područje ne obrađuje po vrsti riječi, ali brojnoj imenici određuje genitiv, a rednom broju pridjevski ženski i srednji rod ne znajući očito kako bi ih gramatički odredio:

Četiri,

Dva, dvie,

Četvero,

Četvorica, e,

Četvrti-a-o

Priloge je odredio po vrsti:

Četverce adv.

Malo (comp. manje) adv.

Dobro adv.

Natuknicu **Malko adv. dim.** v. malo, definira kao umanjenicu, ali natuknica **dječica pl.** nema odrednice *dim.*

Veznike i prijedloge definira po vrstama riječi:

a conj.,

ali, al conj.,

i conj.,

kraj praep.

Natuknice **nego, ni, niti** ne prepoznaje kao veznike. Glagolima donosi nastavak za prezent, kraticu v. (= verbum) i odrednice aspekta:

negodovati - dujem v. imperf.

Bilježi i refleksivnost glagola:

dodjenuti se, dodjeti se, dodjesti se (čega) v.r.p.

U pisanju glagolskih odrednica uz glagolske natuknice i odabiru glagolskih natuknica i podnatuknica nema sustava. Na primjer, kratica za imperfektivnost je *imperf.*, ili *i*, a za perfektivnost *p*. Glagolski prilog **dirajući** obrađen je u posebnom članku, bez odrednice vrste riječi, a dirati obrađuje pod **dir-anje** - a n. [...] - **ti - am v.a.i**, te dirnuti pod - **će - a n** [...] - **ti - em v.a.p.** **Docuriti-im** nema gramatičke odrednice vrste riječi, a **docvasti v.n.p.** ima, ali nije naveden prezentski nastavak za 1. 1. Natuknici **cvjetati-am** bilježi *v.r.*, a **cviljeti-im v.n.** **Dočitati, dočuti, dočuvati** nemaju nikakve odrednice, a ni prezentskog nastavka, ali **dočekati-am** ima odrednicu *v.a.p.* Mnogo nesustavnosti pa i gramatičkih pogrešaka u rječniku u kojem ima dobre jezične građe, dobrih primjera, pa i dobre rekcije.

Ni germanisti XX. st. nisu izgradili sustavno pisanje gramatičke odrednice. Evo kako Filipović, Hurm⁸ i Šamšalović⁹ određuju istu tvorbenu porodicu riječi:

Filipović:

kralj-a m.
kraljev-a-o adj.
kraljević-ća m.
kraljev:ka-e f.
kraljevski-a-o adj.
kraljevstvo-a n.
kralji:ca-e f.
kraljič:in-a-o-ki-a-o adj.
kraljomorstvo-a n.

Hurm:

kralj (-ica)
kraljev-ina (-stvo)
kraljevsk-i

Šamšalović:

kralj m.
kralji-ca f.

Filipović veći dio porodice riječi slaže abecednim nizom u posebnim natuknicama s gramatičkim odrednicama, ali odstupa od toga spajajući pridjev i imenicu – **kraljev:ka - e f.**, kraljicu spaja s množinom od kralj– **kralji:ca - e f.**, a natuknici **kraljič:in-a-o-ki-a-o** adj. pravi leksikografsku zbrku. Hurm donosi samo tri natuknice i dvije podnatuknice u zagradi. Nema nigdje gramatičke odrednice. Od svih leksikografa Hurm je najnekonzistentniji i najnerazumljiviji u obilježavanju gramatičkih podataka o natuknici. Šamšalović pod **kralj** svrstava i sufikse izvedenica: **-ev**, **-evati**, **-ević m.**, **-evima f.**, **-evski**, **-evska**, ali mu je posebna natuknica **kralji-ca f.** Donosi gramatičku odrednicu samo za imenice. Filipović bilježi i najviše gramatičkih podataka: uz imenice genitiv, uz pridjeve ženski i srednji rod, uz glagole prezent i aspekt. Šamšalović zapravo nedosljedno primjenjuje Langenscheidtovu metodu džepnih rječnika, obradbe po tvorbenim gnijezdima.

Dragutin Parčić na samom početku XX. st. u trećem izdanju *svoga Rječnika hrvatsko-talijanskoga*¹⁰ određuje rod imenica, glagolima donosi prezent, označuje perfektivnost, imperfektivnost, refleksivnost, stavlja gramatičke odrednice i drugim vrstama riječi, a zamjenicama, brojevima i svim vrstama pridjeva donosi ženski i srednji rod. Sustav njegovih gramatičkih odrednica označen je ovim kraticama protumačenim na talijanskom jeziku:

agg.	aggettivo
aum.	umentativo
avv.	avverbio
cong.	conginuzione

⁸ Hurm, Antun, *Hrvatskosrpsko-njemački rječnik*, Zagreb, 1958.

⁹ Šamšalović, Gustav, *Rječnik hrvatsko-njemački*, Zagreb, 1960.

¹⁰ Parčić, Dragutin, *Hrvatsko-talijanski rječnik*, Zadar, 1901.

dat.	dativo
dim.	diminutivo
gen.	genitivo
impers.	impers.
indecl.	indeclinabile
interj.	interjezione
m.	maschile
mpl.	maschile plurale
n.	neutro
npl.	neutroplurale
num.	numerales
part., partic.	particello
partep.	participio
pl.	plurale
prep.	preposizione
pron.	pronome
vai.	verbo attivo imperfettivo
vap.	verbo attivo perfettivo
vni.	verbo neutro imperfettivo
vup.	verbo neutro perfettivo
vri.	verbo riflessivo imperfettivo
vrp.	verbo riflless. perfettivo

Parčićev popis kratica još je veći jer sadržava i leksikografske i stručne odrednice.

Parčić sustavno bilježi gramatičke odrednice vrste riječi svim natuknicama, a druge gramatičke podatke bilježi selektivno, onoliko koliko drži da je potrebno. Tako imenicama muškoga i ženskoga roda ako se ne odlikuju nekom osobitošću ne piše genitiv:

Bratučed *m.*

Bratučeda *f.*

Ako imenice muškoga roda imaju nepostojano *a*, onda im donosi genitiv:

Pisac, sca, *m.*

Plural imenica muškoga roda ne piše ni kad nastaju glasovne promjene:

Vuk, *m.*

Piše ga kad postoje dva plurala u hrvatskom jeziku:

Posao, sla, *m.* (pl. -sli e -slovi)

Zec, *m.* (pl. -zeci e zecevi)

I piše ga i ne piše kad se plural krati:

Poganin, *m.* (pl. pogani)

Brdjanin, *m.*

Imenicama ženskoga roda koje završavaju na suglasnik donosi genitiv:

Kost, *i, f.*

Pospanost, *i, f.*

Pilad, *i, f.*

Imenice srednjega roda imaju svugdje genitiv:

Brdo, a, n.

Poljeće, a, n.

Pile, eta, n.

Pluralia tantum određuje kraticom roda i plurala:

Ralje, ā, fpl.

Vrata, npl.

Pridjevima i pridjevnim zamjenicama i rednim brojevima bilježi rod i vrstu riječi:

Izloživ, a, o, agg.

Izložni, a, o, agg.

Prividan, dna, o, agg.

Prigodni, a, o, agg.

Tvoj, a, e, pron.

Jedanaesti, a, o, agg.

Glagolima piše prvu osobu prezenta, određuje ih po objektu, po aspektu, određuje refleksivnost. Prelazne glagole označuje kao *vai*. (verbo attivo imperfettivo) i *vap*. (verbo attivo perfettivo), neprelazne kao *vni*. (verbo neutro imperfettivo) i *vnp*. (verbo neutro perfettivo), a povratne kao *vri*. (verbo riflessivo imperfettivo) i *vrp*. (verbo riflessivo perfettivo):

Izvoditi, im, *vai*.

Izvēsti, vedem, *vap*.

Hodati, dam, *vni*.

Skočiti, čim, *vnp*.

Smijati se, jem se, *vri*.

Odlieniti se, nim se, *vrp*.

Uz nepromjenjive vrste riječi daje odrednice vrste:

Samo, *avv*.

Jedanaest, *num*.

Pa, *cong*.

Pri, *prep*.

Kad su M. Deanović i J. Jernej, pedesetak godina nakon trećega izdanja Parčićeva Rječnika, počeli pisati svoj *Hrvatskosrpsko-talijanski rječnik*¹¹, imali su u cijelosti razrađen Parčićev sustav gramatičkih odrednica, a njegovoj su talijanskoj nomenklaturi pridodali latinsku i hrvatsku. Tako npr. *agg*. aggettivo pridodaje *adj*. (adjectivum) – *pridjev* aggettivo, *avv*. avverbio postaje *adv*. (adverbium) – *prilog* avverbio, i tako redom. Prilagođuju je i suvremenom nazivlju, pa *vai*. verbo attivo imperfettivo postaje samo *tr* (transitivum) – *prelazan* transitivo i odvojeno *imprf*. – *imperfektivan* imperfettivo, *vap* verbo attivo perfettivo postaje *tr* (transitivum) – *prelazan* transitivo i odvojeno *prf*. – *perfektivan* perfettivo, *vni*. verbo neutro imperfettivo postaje *intr*. (intransitivum) – *neprelazan* intransitivo i odvojeno *imprf*. – *imperfektivan* imperfettivo, *vnp*. postaje *intr*. (intransitivum) – *neprelazan*

¹¹ Deanović, Mirko, Jernej, Josip, *Hrvatsko-talijanski rječnik*, Zagreb, 1963.

intransitivno i odvojeno *prf.* – *perfektivan* *perfettivo*, *vri.* i *vrp.* potpuno nestaje jer oni ne označuju refleksivnost ni u natuknici niti u podnatuknici prelaznih glagola:

dīsati, dīšēm, *intr. imprf.*

dīzati, dīžēm, *tr. imprf.*

dūpsti, dūbēm, *tr. imprf.*

iskōpati, iskōpām, *tr. prf.*

smijati se, smijēm se, *imprf.*

nāsluhati se, *prf.*

nasmijati, nasmijēm, *tr. prf.* [...] – **nasmijati se**

Prevođenjem na latinski jezik ta je nomenklatura postala uz hrvatsku standardna za sve druge jezike koji se nalaze na desnoj strani rječnika, ali se nakon Deanović-Jernejevih rječnika ponovno označuje refleksivnost, npr. u *Osmojezičnom enciklopedijskom rječniku*¹² Leksikografskoga zavoda, Bujasovu izdanju Drvodelićeva *Hrvatsko-engleskoga rječnika*¹³ (u ova dva rječnika bilježi se i Parčićevo označivanje glagola slovom *v* u sklopu složenih kratica za gramatičko definiranje glagola) te u Marevićevu *Hrvatsko-latinskom rječniku*¹⁴. Tako se može ustvrditi da ni danas gramatičko definiranje natuknica hrvatskoga jezika u dvojezičnim i višejezičnim rječnicima s početnim hrvatskim jezikom nije standardizirano, nego o tome odlučuje leksikograf koji sastavlja upute za izradbu rječnika.

U posebnim rječnicima XIX. i XX. st. nije bio običaj natuknicama stavljati i gramatičku odrednicu. Sedamdesetih godina prošloga stoljeća Bogoslav Šulek objavljuje *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja*¹⁵. On je u tom rječniku sustavno razradio stručnu odrednicu, ali od gramatičkih odrednica ima samo kraticu za plural u zagradama:

Bube (pl.), *zool.*,

kapljevina, *phys.*

križari (pl.), *hist.*

I iz toga se može zaključiti da je bio toliko usredotočen na stručnu leksikografiju da je zanemario opću. To bi bilo razumljivo da je donio samo imenice, koje su pretežni dio stručnoga nazivlja, ali je uvrstio i dosta pridjeva i glagola ne osjećajući potrebu da ih gramatički opiše:

Bubrežast, *bot.*

Bušiti, *tech.*

Sličan odnos ima i Bratoljub Klaić u *Rječniku stranih riječi*¹⁶. On uz rječničku natuknicu također ne bilježi kraticu za vrstu riječi, osim za lekseme iz čijeg osnovnog oblika to nije prepoznatljivo, ali donosi druge gramatičke podatke.

¹² *Osmojezični enciklopedijski rječnik*, glavni urednik Tomislav Ladan, Zagreb, 1987.

¹³ Drvodelić, Milan, *Hrvatsko-engleski rječnik*, Zagreb, 1996.

¹⁴ Marević, Jozo, *Hrvatsko-latinski enciklopedijski rječnik*, Zagreb, 1997.

¹⁵ Šulek, Bogoslav, *Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja*, Zagreb, 1990. (pretsak iz 1875–76.)

¹⁶ Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, 1979.

Uz pridjeve bilježi nastavke za ženski rod i srednji rod, a uz glagole prezent:

prīvātan, -tna, -tno

prōbati, prōbam

Uz imenice donosi nastavke G jd ili G mn (obavezno ako je došlo do naglasne promjene), N mn, a rjeđe oblike za ostale padeže:

prīncipāt, āta

prīzma, 2. mn prīzāmā

prīora, prīōrā (mn. sr. roda)

Jednojezični rječnici općega jezika XIX. i XX. st. donose gramatičke odrednice, ali se do dobrog sustava dolazi teško i sporo. Đuro Daničić u nacrtu Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika što ga 1878. predaje JAZU pod naslovom *Ogled*¹⁷ o gramatičkom opisu riječi ne govori ništa, premda uz izlaganje načina obradbe natuknica izlaže i način njihova akcentuiranja. Tom dijelu stručnoga leksikografskoga rada ni Daničić ni drugi urednici nisu pridavali ni toliko značenja da ga objave u knjizi barem kao tehničke kratice. Daničić je ipak primijenio konzistentan sustav gramatičkih odrednica uobičajen već u dvojezičnoj leksikografiji, iako krajnje pojednostavljen. Imenicama bilježi rod, a genitiv samo zbog akcentnih i glasovnih promjena:

ádet, m.

àginica, f.

ausbarište, n.

Āntūn, Antūna, m.

Antūnōvac, Antūnōvca, m.

Glagolskim imenicama bilježi samo rod ne razlikujući ih od drugih imenica srednjega roda:

bdjénje, n.

bācānje, n.

U idućim svescima drugih urednika uz glagolsku imenicu bilježi se uz rod i gramatička odrednica:

mūcānje, n. *nom. verb.*

Bilježi i plural:

Antūnōvci, Antūnovâcâ, *m. pl.*

Svi pridjevi bilježe se samo u obliku za muški rod, uz pridjevnu odrednicu:

ārtīčki, *adj.*

Abrámov, *adj.*

bābin, *adj.*

bāblji, *adj.*

Ako u muškom rodu postoji nepostojano *a*, onda bilježi se i oblik za ženski rod zbog ispadanja nepostojanoga *a*, a za srednji rod ne, kao da je to samo po sebi razumljivo:

bezòbrazan, bezòbrazna *adj.*

¹⁷ *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, sv. XXIII.; Dodatak – materijali o Rječniku, Zagreb, 1976.

Glagolima se donosi prezent i određuje aspekt:

băcakati se, băcăkam se, impf.

băciti, băcîm, pf.

Glagole se ne označuju po objektu. Iznimno se to radi kad su i prelazni i neprelazni, i to u sklopu značenja. Isto tako i refleksivnost.

Nepromjenjive vrste riječi određene su po vrstama:

ămeticê, adv.

cîjeca, praep.

ăli, conj.

ăh, interj.

Prilozi koji izriču način ne bilježe se kao posebne natuknice nego unutar gnijezda pridjeva, po kojem mu se određuje značenje:

čestit, adj. [...] 5. adv. čestito

U Broz-Ivekovićevu *Rječniku hrvatskoga jezika*¹⁸, objavljenom 1901. kada i treće izdanje Parčićeva *Hrvatsko-talijanskoga jezika*, nema promjena u gramatičkom označivanju imenica, čak ne prevodi na hrvatske ni latinske nazive roda. Isto tako bilježi genitiv imenica muškoga roda s nepostojanim *a* te kad nastaju naglasne ili glasovne promjene (bilježi čak i akcentne dublete):

bănovac, (bănovac), bănôvca, (bănôvca) m.

pălac, pălca, m.

pištôlj, pištôlja, m.

păsalac, păsaoa, m.

Piše genitiv i u nejednakosložnoj promjeni imenica srednjega roda:

pîle, pîleta, n.

Može se ustvrditi da je tada već uspostavljen standard u gramatičkom označivanju i navođenju imeničnih promjena u kosim padežima. Poslije se samo prevode latinski nazivi i bilježe promjene u množini.

Standard, međutim, još uvijek nije uspostavljen u pridjevima. Broz i Iveković ne osjećaju potrebu zabilježiti ženski i srednji rod pridjeva:

pivărev, pivărov, adj.

rătîni, adj.

skupôcjen, adj.

Glasovne promjene u kosim padežima označuje samo u ženskom rodu kao da se srednji rod podrazumijeva iz ženskoga, a određeni oblik navodi samo u zagrada, ne označujući ga gramatički, samo kad nastaju promjene u naglasku, a ako dolazi do glasovnih promjena, bilježi i komparativ:

răvan, răvna (răvni), adj.

sigûran, sigûrna, adj.

glădak, glătka, adj. (glătki, comp. glăgji)

¹⁸ Broz, Ivan i Iveković, Fran, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, 1901.

U obradbu glagola vraća kraticu v. (verb) starijih leksikografa, označuje ih samo po izvršenosti radnje te donosi prezent:

objáviti, objavím, *pf.*

objavljivati, objavljujém, *v. impf.*

Povratnim glagolima piše povratnost, a prelazne i neprelazne glagole ne označuje:

smijati se, smijém se, *v. r. impf.*

prázni, prázním, *v. impf.*

prebívati, prebívám, *v. impf.*

Prave povratne glagole gramatički označuje i navodi kao podnatuknicu ili kao značenje njihova prelazna para:

prèdati, prèdám, *v. pf. [...] – II. sa se refleks.*

pràviti, právím, *v. impf. [...] – 2.) sa se refleks.*

Veznike ne određuje gramatički iza natuknice nego tek u značenju semantički:

pâ, aber, [...] – 1) *savezom ovijem*

vežu se riječi ili rečenice kao i savezom

i, ali se njime ističe, da je nešto poslije

onoga što se pred njim kaže

Prijedloge gramatički određuje u tekstu, a ne iza natuknice:

pőkraj, [...] *praepos. sa gen.*

Priloge označuje nesustavno. Jednom im bilježi kraticu za vrstu riječi iza natuknice, a drugi put u tekstu:

põnižè, *adv.*

põpola, [...] *adv.*

*Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika*¹⁹ donosi gramatičke odrednice svih vrsta riječi na hrvatskom jeziku, koje su iste kao i u srpskom jeziku, jedino se u hrvatskom izdanju istoga rječnika piše latinicom, a u srpskom ćirilicom. Ta gramatička nomenklatura na hrvatskom jeziku, kojom je zamijenjeno latinsko nazivlje, svakako je novost u hrvatskoj leksikografiji. Sustav uglavnom preuzima gramatičko označivanje tradicionalne leksikografije, ali ga provodi dosljedno. Novost mu je pisanje pridjevnih nastavaka muškoga i ženskoga roda, ali bez navođenja kratice vrste riječi kao i kod imenica, kao da sami nastavci dovoljno govore o vrsti riječi:

blážen, -a, -o

autonõmáškī, -a, -o

To je lingvistički pristup, koji zanemaruje činjenicu da se rječnicima služe i oni školovani ljudi koji jezično nisu dovoljno obrazovani. Genitive donosi kao i drugi rječnici kod akcentnih i glasovnih promjena:

bojázljivac, -ívca *m.*

anuitèt, -éta *m.*

¹⁹ *Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika*, Zagreb–Novi Sad, 1967.

Isto i kod nejednakosložne promjene imenica srednjega roda te kod većine imenica ženskoga roda vrste *i*:

ime, -ena *s.*

radost, -osti *ž.*

Kod glagola nastavljaju kroatističku tradiciju bilježenja prezenta, svršenosti i nesvršenosti radnje, ali začuđuje da ne preuzimaju tradiciju romanističke hrvatske leksikografije sustavnoga označivanja prelaznosti i neprelaznosti glagola, te refleksivnosti:

sàstati (se), nem svrš.

dřžati, držim nesvrš.

smiliti se, -im se svrš.

Prilozi, veznici i uzvici označuju se samo vrstom riječi:

blágo pril.

ali vezn.

èh uzv.

Prijedlozima donosi padeže s kojima su vezani u govoru, ali leksikografski neujednačeno:

k i ka [...] prijedl. *s riječju u dativu*

pokraj prijedl. *s genitivom*

s, sa prijedl. *s genitivom*

Nesustavno obrađuje i prijedloge koji su ujedno i prilozi ili priloge koji su ujedno i prijedlozi:

do prijedlog i prilog

vīše i vīše pril.

više (više) prijedl. (*s genitivom*)

Zamjenice obrađuje posve nesustavno. Ne bilježi im kratice vrste riječi nego ih bez toga gramatički opisno pobliže određuje, ali ni u tome nema sustava:

jâ lična zamjenica za 1. l. jd.

(gen. mène i mène, me; dat.

mèni i mèni, mi; ak. mène i

mène, me; lok. mèni i mèni,

me; instr. mnôm, mnóme;

oblike za množinu v. kod mi)

môj, môja, môje (gen. môjeg(a),

môg(a), môje) prisvojna zamje-

nica za 1. l. jd.

Kao što se iz ta dva primjera može vidjeti, pobliža je gramatička odrednica u prvom primjeru odmah iza natuknice, ispred padežnih oblika, a u drugom primjeru su padežni oblici odmah iza natuknice, a pobliža gramatička odrednica iza padežnih oblika. Normalni bi raspored glave bio: natuknica, zam., padežni oblici, a onda definicija.

Nedopustiv nered. Za leksikografske probleme koji se javljaju u tim primjerima postojao je prije ovoga rječnika dobar sustav, samo ga je trebalo primijeniti.

Vladimir Anić²⁰ preuzima glavu od Rečnika srpskohrvatskoga književnoga jezika za ličnu zamjenicu u 1. l. jd., s tim što umeće kraticu *enkl.*, drugačije je grafički piše, odbacuje srpske akcente u kosim padežima te u istom članku obrađuje zamjenicu za 1. l. množine.

jâ lična *zam.* za 1. l. jd (*gen.* i
ak. mène, enkl. me, dat. jd mēni,
enkl. mi, nom. mn mî, gen. mn
nâs, dat. mn nâma)

Nepotrebnim ponavljanjem *jd* i *mn* loš sustav postaje još lošiji. U posvojnim zamjenicama gramatičke odrednice ne stavlja iza natuknice, nego gramatički podatak o vrsti riječi zajedno s oblicima za ž. i sr. rod, navedeni u zagradi, stavlja uz prvo značenje:

môj 1. posvojna *zam.*
(*môja ž, môje sr*)

Prijedloge Anić bilježi ovako:

k (ka) *prij.* (uz *dat.*)
s (sa) *prij.* 1. s *gen.* [...] 4. s *instr.*
kôd *prij.* + *gen.*
prêma *prij.*
pôkraj (*čega, koga*) *prij.*
pôred (*čega*) *prij.*

Iz navedenih primjera lako je primijetiti ne postojanje određenoga sustava. Ni u obilježavanju glagola nije bolje stanje, ali leksikografske posljedice krivoga označivanja glagola imaju još teže semantičke posljedice. Tako prelaznost svršenog glagol *porinuti*, koji je prelazni u osnovnom i u suženom značenju, ističe akuzativnim oblikom upitne zamjenice *što?* samo u suženom značenju:

pòrinuti *svrš.* (*pres. pòrinēm, imp.*
pòrini) 1. malo *rinuti, gurnuti* 2.
(*što*) *obaviti porinuće* [~ *brod*] 3.
(*se*) *reg. ekspr. deprec. pogurnuti*
se (~ na bolji položaj)

Ne označivši glavu natuknice kraticom *prel.* ili *tr.* te stavljanjem u zagrade zamjenice *što* u drugom značenju, čitatelj odmah pomisli da radnja prvoga značenja ne prelazi na koga ili što. Navođenje zamjenice u drugom značenju je nepotrebno, jer postoji primjer (~ *brod*), i netočno, jer drugom, suženijem značenju radnja ne prelazi na što nego samo na plovilo. Neprelazne glagole označuje znakom nulte valencije (0), ali ima neprelaznih glagola s rekcijom u padežu koji nije akuzativ, npr. *razmisliti* o čem, o kom, a i onih koji su i prelazni i neprelazni, ili u nekim značenjima prelazni, a u drugima neprelazni, pa im ne označuje valenciju ni kao prelaznima ni kao neprelaznima, ili im ne donosi jedno od značenja:

prigovòriti (*komu, čemu*) *svrš.*
olâkšati *svrš.* 1. (*što*) [...] 2. (*se*)

²⁰ Vladimir Anić, *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, 1998³.

To je posljedica nedostatka metode, što leksikografa dovodi u položaj da se mora u svakom primjeru snalaziti na drugi način, uvijek na štetu kvalitete.

Pridjeve označuje odrednicom *prid.* Ne bilježi im rod ni kod glasovnih promjena, a određeni oblik jedanput donosi drugi put ne donosi, i jedanput ispred stavlja kraticu odr., a drugi put ne stavlja:

glāsan *prid.* (odr. glāsnī)

hřřskav *prid.* (odr. hřřskavī)

hrōm *prid.*

řěpav *prid.* (řěpavī)

Kad su početkom osamdesetih godina nastale upute za *Osmojezični rječnik*, napravio sam ovaj sustav oznaka vrste riječi:

adj	(adiectivum – pridjev)
adj/adv	(adiectivum et adverbium – pridjev i prilog)
adj/comp	(adiectivum et comparativus – pridjev i komparativ)
adj/inv	(adiectivum invariabile – pridjev nepromjenjiv)
adv	(adverbium – prilog)
adv/cn	(adverbium et coniunctio – prilog i veznik)
adv/comp	(adverbium et comparativus – prilog i komparativ)
adv/ex'	(adverbium et exclamatio – prilog i uzvik)
adv/pn	(adverbium et pronomen – prilog i zamjenica)
adv/pp	(adverbium et praepositio – prilog i prijedlog)
cn	(coniunctio – veznik)
coll	(collectivum – skupni)
comp	(comparativus – komparativni)
ex	(exclamatio – uzvik)
f	(femininum – ženski rod)
f sc	(femininum, substantivum collectivum – ženski rod, zbirna imenica)
ii	(intransitivum imperfectivum – neprelazni nesvršeni)
ii/p	(intransitivum imperfectivum et perfectivum – neprelazni nesvršeni i svršeni glagol)
ip/i	(intransitivum perfectivum et imperfectivum – neprelazni svršeni i nesvršeni glagol)
m	(masculinum – muški rod)
m sc	(masculinum, substantivum collectivum – muški rod, zbirna imenica)
n	(neutrum – srednji rod)
n sc	(neutrum, substantivum collectivum – srednji rod, zbirna imenica)
n sv	(neutrum, substantivum verbale – srednji rod, glagolska imenica)

nm	(numerus – broj)
nm f	(numerus, femininum – broj, ženski rod)
nm n	(numerus, neutrum – broj, srednji rod)
nm/pl	(numerus, pluralis – broj u množini)
pl	(pluralis – množina)
pn	(pronomen – zamjenica)
pp	(praepositio – prijedlog)
prt	(particula – čestica, riječca)
ri	(reflexivum imperfectivum – povratni nesvršeni glagol)
rp	(reflexivum perfectivum – povratni svršeni glagol)
rii	(reciprocum reflexivum et imperfectivum – uzajamno povratni nesvršeni glagol)
rii	(reciprocum reflexivum et perfectivum – uzajamno povratni svršeni glagol)
s	(substantivum – imenica)
s/pl	(substantivum, pluralis – imenica u množini)
sc	(substantivum collectivum – zbirna imenica)
sf	(substantivum femininum – imenica ženskog roda)
sf/indecl	(substantivum femininum et indeclinabile – nepromjenljiva imenica ženskog roda)
sf/m	(substantivum femininum et masculinum – imenica muškog i ženskog roda)
sf/pl	(substantivum femininum et plurale – imenica ženskog roda u množini)
sm	(substantivum masculinum – imenica muškog roda)
sm/f	(substantivum masculinum et femininum – imenica muškog i ženskog roda)
sm/f/n	(substantivum masculinum, femininum, neutrum – imenica muškog, ženskog i srednjeg roda)
sm/indecl	(substantivum masculinum et indeclinabile – nepromjenljiva imenica muškog roda)
sm/n	(substantivum masculinum et neutrum – imenica muškog i srednjeg roda)
sm/pl	(substantivum masculinum et plurale – imenica muškog roda u množini)
sn	(substantivum neutrum – imenica srednjeg roda)
sn/indecl	(substantivum neutrum et indeclinabile – nepromjenljiva imenica srednjeg roda)
sn/m	(substantivum neutrum et masculinum – imenica srednjeg i muškog roda)

sn/pl	(substantivum neutrum et plurale – imenica srednjeg roda u množini)
sv	(substantivum verbale – glagolska imenica)
t/i	(transitivum et intransitivum – prelazni i neprelazni glagol)
ti	(transitivum imperfectivum – prelazni nesvršeni glagol)
tp	(transitivum perfectivum – prelazni svršeni glagol)
tp/i	(transitivum perfectivum et imperfectivum – prelazni svršeni i nesvršeni glagol)
v	(verbum – glagol)
vi/ti	(verbum intransitivum vel transitivum, imperfectivum – neprelazni i prelazni nesvršeni glagol)
vi/tp	(verbum intransitivum vel transitivum, perfectivum – neprelazni i prelazni svršeni glagol)
vii	(verbum intransitivum imperfectivum – neprelazni nesvršeni glagol)
vip	(verbum intransitivum perfectivum – neprelazni svršeni glagol)
vip/i	(verbum intransitivum perfectivum vel imperfectivum – neprelazni svršeni i nesvršeni glagol)
vr	(verbum reflexivum – povratni glagol)
vr/rri	(verbum reflexivum et reciprocum reflexivum, imperfectivum – povratno i uzajamno povratni nesvršeni glagol)
vr/rtp	(verbum reflexivum et reciprocum reflexivum, perfectivum – povratni i uzajamno povratni svršeni glagol)
vri	(verbum reflexivum imperfectivum – povratni nesvršeni glagol)
vrp	(verbum reflexivum perfectivum – povratni svršeni glagol)
vrp/i	(verbum reflexivum perfectivum et imperfectivum – povratni svršeni i nesvršeni glagol)
vrii	(verbum reciprocum reflexivum imperfectivum – uzajamno povratni nesvršeni glagol)
vrip	(verbum reciprocum reflexivum perfectivum – uzajamno povratni svršeni glagol)
vt/i	(verbum transitivum et intransitivum – prelazni i neprelazni glagol)
vt/ii	(verbum transitivum et intransitivum imperfectivum – prelazni i neprelazni nesvršeni glagol)
vt/ip	(verbum transitivum et intransitivum perfectivum – prelazni i neprelazni svršeni glagol)

vt/ip/i	(verbum transitivum et intransitivum, perfectivum et imperfectivum – prelazni i neprelazni svršeni i nesvršeni glagol)
vti	(verbum transitivum imperfectivum – prelazni nesvršeni glagol)
vti/p	(verbum transitivum imperfectivum vel perfectivum – prelazni nesvršeni i svršeni glagol)
vtp	(verbum transitivum perfectivum – prelazni svršeni glagol)
vtp/i	(verbum transitivum perfectivum vel imperfectivum – prelazni svršeni i nesvršeni glagol)

Latinska nomenklatura bila je prijeko potrebna radi stvaranja hrvatske internacionalne nomenklature za višejezični rječnik u kojem prevladavaju neslavenski jezici, ali je uz nju doneseno i nazivlje na hrvatskom jeziku bez hrvatskih kratica. Pisanje hrvatskih kratica u popisu ne bi imalo nikakve praktične svrhe. Isto tako zbog višejezičnosti sve su vrste riječi označene početnim slovom ili kraticom latinskoga naziva, čak i imenice i glagoli, a uklopljeni su u oznake i svi drugi gramatički podatci za koje postoji potreba da se navedu u gramatičkoj odrednici natuknice. To je u svakom slučaju najpotpuniji sustav gramatičkih odrednica natuknica. Njime se mogu odrediti svi gramatički podatci hrvatskih riječi koji se mogu navesti u glavi, a tim se podacima riječi pobliže definiraju na najsazetiji način, jer višejezičnost ne dopušta opširnije opis lijevoga stupca.

U Uputama za izradbu *Rječnika hrvatskoga jezika*²¹ 1996., svu sam gramatičku nomenklaturu napisao samo na hrvatskom jeziku jer za internacionalnim nazivljem u rječniku hrvatskoga jezika nema potrebe. Napustio sam i označavanje imenica i glagola početnim slovom tih naziva donoseći samo kratice m, ž i s za muški, ženski i srednji rod, a glagoli imaju toliko gramatičkih kratica da bi bilo besmisleno navoditi još i to da su glagoli. Svim ostalim vrstama riječi navode se iza natuknice oznake za vrste riječi. Zbog leksikografske strukture samoga Rječnika donosi se veliki broj gramatičkih kratica. Taj je sustav sljedeći:

<i>br</i>	broj
<i>D</i>	dativ
<i>G</i>	genitiv
<i>gl im</i>	glagolska imenica
<i>I</i>	instrumental
<i>jd</i>	jednina, singular
<i>komp</i>	komparativ
<i>L</i>	lokativ
<i>m</i>	muški rod, maskulinum
<i>m br</i>	brojeva imenica muškoga roda
<i>mn</i>	množina, plural
<i>neprel</i>	neprelazan, intransitivan
<i>nesvr</i>	nesvršen, imperfektivan
<i>odr</i>	određeno

²¹ *Rječnik hrvatskoga jezika*, glavni urednik Jure Šonje, Zagreb, 2000.

<i>povr</i>	povratna zamjenica, povratni glagol, refleksivan
<i>prel</i>	prelazni glagol
<i>prid</i>	pridjev, adjektiv
<i>prid br</i>	brojevni pridjev
<i>prid br red</i>	redni broj
<i>prij</i>	prijedlog, prepozicija
<i>pril</i>	prilog, adverb
<i>pril proš</i>	prilog prošli
<i>pril sad</i>	prilog sadašnji
<i>pr rad</i>	pridjev radni
<i>pr tr</i>	pridjev trpni
<i>s</i>	srednji rod, neutrum
<i>s br</i>	brojevna imenica srednjega roda
<i>svr</i>	svršeni, perfektivni glagol
<i>uzv</i>	uzvik
<i>V</i>	vokativ
<i>vez</i>	veznik, konjunkcija
<i>zam</i>	zamjenica, zamjenička riječ
<i>zb im</i>	zbirna imenica
<i>ž</i>	ženski rod, femininum
<i>ž br</i>	brojevna imenica ženskoga roda

U hrvatskim rječnicima dosad nije bio običaj da se glagolima donose oblici. Zbog čega? Mislilo se da je to područje gramatike, koja donosi pravila tvorbe oblika i njihove paradigme, i da tu ništa nije nejasno i prijeporno. A kad kakvu piscu treba pravilna uporaba nekoga glagolskoga oblika, onda tek mora naučiti tvorbu iz gramatike, pa razlučiti osnove i nastavke, da bi nesigurno izveo oblik, jer ni tada nije sve jasno u tvorbi oblika i njihovoj uporabi. U nerazvijenosti hrvatske jednojezične leksikografije tek danas sazrijeva spoznaja o prijeko potrebi za gramatičkim rječnicima. Tako sam *Rječnik hrvatskoga jezika* opteretio još jednim teškim poslom: bitnim proširenjem gramatičkoga opisa natuknica. Glagolima se gramatička odrednica bilježi kraticama *svr* ili *nesvr*, *prel* ili *neprel* te *povr*. Nakon gramatičke odrednice u uglatim zagradama navodi se prvo lice jednine prezenta, glagolski prilozi sadašnji ili prošli (ovisno o tom je li glagol svršeni ili nesvršeni) te glagolski pridjevi radni i trpni (ovisno o tom je li glagol prelazni ili neprelazni). Donose se i dvostruke odrednice i dvostruki oblici kad postoje, a ako se dvostruke odrednice semantički razlikuju, onda se one ne donose u glavi članka nego u pojedinim njegovim značenjima:

odlučiti *[svr prel]* *[odlučim, pril proš odlučiv-,ši, pr rad odlučio, pr tr odlučen]* 1 donijeti odluku: *odlučio sam više raditi* 2 donijeti presudu: *sud je odlučio osloboditi optuženika* *[~ se]* *povr* odlučujući izabrati jednu od dvije mogućnosti ili više njih: *~ se na što, ~ se za koga, ~ se za što*

ljúbiti *[nesvr prel]* *[ljúbim, pril sad ljúbēci, pr rad ljúbio, pr tr ljúbljen]* 1 a) usnama doticati koga, obično u lice, čin iskazivanja ljubavi i prijateljstva ili osobita štovanja; cjelivati: *~ dijete, ~ ruke komu, ~ zemlju, ~ zastavu* b) usnama doticati osobu drugoga spola izražavajući svoju požudu prema toj osobi: *~ u usta* 2 izražavati, očitovati putenu ljubav i osjećaje prema osobi drugoga spola; voljeti: *~ koga* 3 osjećati duhovnu privrženost, odanost

prema komu, čemu; voljeti: ~ svoju djecu, ~ zavičaj – ~ se **povr 1** ljubiti jedno drugo; cjelivati se **2** voditi ljubav **3** voljeti se – **ljúbljenje gl im**

regulirati [svr/nesvr prel] [regùlirām, pril proš regulirāv, -ši, pril sad regulirajūci, pr rad regulirao, pr tr regulirān] **1** uspostaviti, uspostavljati zadovoljavajuće ili normalno stanje, napraviti, praviti red u sustavu; urediti, uređivati, srediti, sređivati: ~ organizaciju rada, ~ krvotok **2** srediti, sređivati prema reguli, propisu: ~ vojnu obvezu – **regulirānje gl im**

govoriti [nesvr] [gòvorīm, pril sad govòrēci, pr rad govòrio, pr tr gòvoren] **1 neprel a)** biti sposoban izgovarati suvisle riječi i rečenice: naučio je ~; ~ pametno **b)** govoreći, izgovarajući riječi i rečenice, prenositi poruke, priopćivati: ~ komu **c)** držati govor pred slušateljstvom: ~ u parlamentu, ~ na svečanoj akademiji **d)** održavati s kim normalne odnose; razgovarati: ~ s kime, ne ~ s kim **e)** zastupati čiju stranu, interes; svjedočiti: ~ za koga, ~ u čiju korist **f)** pokazivati, očitovati, odavati: iz njih je govorio bijes; taj roman mnogo govori o današnjici **2 prel a)** služiti se aktivno nekim jezikom: ~ engleski, ~ strane jezike **b)** govoreći držati, služiti: ~ lekciju, ~ misu **c)** govoreći izricati, kazivati: ~ istinu, ~ laži, ~ gluposti – **govòrenje, gòvorenje gl im**

□ **govori se** priča se; ~ čisto pravilno izgovarati glasove; ~ **gluhom** govoriti komu bez koristi, uzalud; ~ kao iz knjige govoriti lako i pametno; ~ komu ti obraćati se komu s ti, biti s kim na ti, biti s kim prijatelj, u neformalnim odnosima; ~ **tekuće** govoriti dobro, bez zastoja; ~ u pero diktirati; ~ u vjetar govoriti uzalud; **nit govori nit mrmori** ne daje ni riječi od sebe, posve šuti

smijati se (smijati se) [nesvr povr] [smijēm se, pril sad smijūci se, pr rad smijao se] **1** razvlačenjem usana, osebnim izrazom lica i glasovima različita tonaliteta izražavati vesele, smiješne, podrugljive i sl. osjećaje: slatko se ~, grohotom se ~, kiselost se ~, zlobno se ~ **2** podrugivati se: ~ u lice – **smijānje gl im**

□ **najslađe se smije, tko se zadnji smije** na kraju se vidi pobjednik

davòriti nesvr [prel/neprel] [dàvorīm, pril sad davòrēci, pr rad davòrio, pr tr dàvoren] pjevati davoriju: ~ koračnicu, ~ o ljubavi – **davòrenje gl im**

Imenicama se navode glasovne i akcentne promjene u G jednine te N i G množine:

pàs m [G psà, mn psī, G pásā]

Talijān m [...] [G Talijāna, mn Talijāni, G Talijānā]

Slavónac m [...] [G Slavónca, mn Slavónci, G Slàvōnācā, Slàvōnācā]

Gramatičke osobitosti imenica pišu se bilo u odrednici bilo u gramatičkom bloku:

kòla s pl t [G kòlā]

počétak m [G počétka, mn počétci, G pòčētākā počétākā]

drùg m [mn drùzi, drùgovi, G drùgōvā]

prìpovijetka ž [mn G prìpovijetkā, prìpovijetki, prìpovijedākā]

zàselak m [G zàsēlka, zàseoka, mn zàsēlci, zàseoci, G zàsēlākā]

nòkat m [G nòkta, mn nòkti, G nòkātā, nòktijū]

jàje *s* [G *jájeta*, *jája*, mn G *jája*]

nòga *ž* [mn *nòge*, G *nógā*, *nògū*]

Natuknice imenica u pravilu se navode u jednini, ali riječi čija je komunikacijska uporaba češća u množinskom obliku navode se u množini, a u uglatim zagradama se bilježi oblik za jedninu:

uštipci *m mn* [jd *uštipak*]

Avári *m mn* [jd *Ávār*]

Pridjevni gramatički blok sastoji se od dva dijela: ispred gramatičke odrednice vrste riječi nalaze se nastavci za ženski i muški rod, a iza nastavak za G, određeni oblik te genitiv određenoga oblika:

lèden (*ž -a*, *s -o*) *prid* [G *-a*, odr *lèdenī*, G *-ōga*, *-ōg*]

liberalan (*ž -lna*, *s -lno*) *prid* [G *-lna*, odr *liberālñī*, G *-ōga*, *-ōg*]

Odnosnim pridjevima, koji imaju određeni oblik, skraćuje se drugi dio bloka:

lìmenī (*ž -ā*, *s -ō*) *prid* [G *-oga*, *-og*]

sèstrīnskī (*ž -ā*, *s -ō*) *prid* [G *-ōga*, *-ōg*]

rādārskī (*ž -ā*, *s -ō*) *prid* [G *-ōga*, *-ōg*]

nòvčanī (*ž -ā*, *s -ō*) *prid* [G *-ōga*, *-ōg*]

Zamjenicama se iza gramatičke odrednice donose genitiv, dativ i lokativ:

ja *zam* [G *mène*, *me*, D *mèni*, *mi*, L *mèni*]

mī *zam mn* [G *nās*, *nas*, D *nāma*, *nam*, L *nāma*]

štòšta *zam* [G *štòčèga*, D *štòčèmu*, L *štòčèmu*]

tàkav [*ž -kva*, *s -kvo*] *zam* [G *tàkva*, *tàkvoga*, *tàkvog*,

D *tàkvu*,

L *tàkvōmu*, *tàkvōm*, L *tàkvōme*, *tàkvōm*]

Iznimno postoji potreba da se dvojezicnim brojevima, brojevnim imenicama srednjega roda te brojevnim pridjevima piše genitiv, dativ, lokativ i instrumental:

dvā *m/s* [G *dvájū*, DLI *dvāma*]

tròje *s br* [G *tròje*, DLI *tròjīm*, *-a*, *tròma*]

čètverī (**čètveri**) (*ž -e*, *s -a*) *prid br* [G *-īh*, DLI *-īma*, *īm*]

dvanaestèri (**dvánaesteri**) (*ž -e*, *s -a*) *prid br* [G *-īh*, DLI *-īma*, *-īm*]

Povijesni pregled pisanja gramatičkih odrednica u dvojezičnoj ili višejezičnoj i jednojezičnoj leksikografiji pokazuje 1. da potreba za sustavnim gramatičkim označivanjem natuknica postoji od početaka hrvatske leksikografije, 2. da su sustav stvarali romanisti – Stulli, Parčić, Deanović-Jernej, 3. da su kroatisti sustav preuzimali od romanista, ali nepotpuno i nedosljedno, 4. da se ustalio dio leksikografske gramatičke nomenklature, ali i dalje sustav ostaje otvoren, ovisan o programiranoj leksikografskoj strukturi svakoga rječnika.

A GRAMMATICAL DEFINITION OF CROATIAN ENTRIES IN BILINGUAL, MULTILINGUAL, AND MONOLINGUAL DICTIONARIES

SUMMARY. The author presents a survey of quoting the grammatical definitions of entries and other grammatical data in the bilingual and multilingual dictionaries with Croatian as the starting language, and monolingual Croatian dictionaries from the early seventeenth century to the present time.

The author uses examples to show that the system of notation of grammatical data with the entries gradually developed mostly in some of the dictionaries that had either Italian or Latin, or both, on the right side: Bartol Kašić, *Croatian-Italian Dictionary*; Joakim Stulli, *Croatian-Italian-Latin*; Dragutin Parčić, *Croatian-Italian*; Deanović-Jerej, *Croatoserbian-Italian* (and the *Croatoserbian-French Dictionary*, Deanović and other authors); and that the monolingual dictionaries' lexicographers created their own systems respectively, that have not been closed so far, since there is a need for expanding the grammatical data on the Croatian entries in dictionaries.